HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ואי ס"ד דלא ידעי כי אמר להו מאי הוי אלא מאי דידעי למה לי' למימר להו לאחזוקי ליה טיבותא למשה אמר רבי יצחק כל המספר אחרי המת כאלו מספר אחרי האבן איכא דאמרי דלא ידעי ואיכא דאמרי דידעי ולא איכפת להו איני והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קניא מטללא ובזעא לארנקא דמוחיה שאני צורבא מרבנן דקודשא בריך הוא תבע ביקריה אמר רבי יהושע בן לוי כל המספר אחר [א]מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם שנא' [1]והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל אפילו בשעה ששלום על ישראל יוליכם ה' את פועלי האון תנא דבי ר' ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה שמא סלקא דעתך אלא ודאי עשה תשובה והני מילי בדברים שבגופו אבל בממונא עד דמהדר למריה: ואמר ר' יהושע בן לוי [א]בכ"ד מקומות בית דין מנדי' על כבוד הרב וכולן שנינו במשנתנו אמר ליה ר' אלעזר היכא אמר ליה לכי תשכח נפק דק ואשכח תלת המזלזל בנטילת ידים והמספר אחר מטתן של תלמידי חכמי' והמגים דעתו כלפי מעלה [ב]המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים מאי היא [ב]דתנן הוא היה אומר אין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת וחכמים אומרים [ג]משקין ואמרו לו מעשה בכרכמית שפחה משוחררת בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון ואמר להם דוגמא השקוה ונדוהו ומת בנדויו וסקלו בית דין את ארונו [ד]והמזלזל בנטילת ידים מאי היא [ג]דתנן א"ר יהודה חס ושלום שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אלא את מי נדו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים וכשמת שלחו בית דין והניחו אבן גדולה על ארונו [ד]ללמדך [ה]שכל המתנדה ומת בנדויו ב"ד סוקלין את ארונו המגים דעתו כלפי מעלה מאי היא [ה]דתנן שלח לו שמעון בן שטח לחוני המעגל צריך אתה להתנדות ואלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי אבל מה אעשה שאתה [ו]מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר [2]ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך ותו ליכא והא איכא דתני רב יוסף [ז]תודוס איש רומי [ו]הנהיג את בני רומי להאכילן גדיים מקולסין בלילי פסחים שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נדוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ [ח]במשנתנו קאמרינן והא ברייתא היא ובמתני' ליכא והא איכא הא [ט]דתנן חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר [ז]וחכמים מטמאים וזהו תנורו של עכנאי מאי עכנאי אמר רב יהודה אמר שמואל מלמד שהקיפוהו הלכות כעכנאי זה וטמאוהו ותניא [י]אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר ר"א ושרפום לפניו ולבסוף ברכוהו אפילו הכי נדוי במתני' לא תנן אלא בכ"ד מקומות היכא משכחת לה ר' יהושע בן לוי מדמה מילתא למילתא ור' אלעזר לא מדמה מילתא למילתא: נושאי המטה וחלופיהן: [כ]ת"ר [ח]אין מוציאין את המת סמוך לק"ש ואם התחילו אין מפסיקין איני והא רב יוסף אפקוהו סמוך לק"ש [ל]אדם חשוב שאני: שלפני המטה ושלאחר המטה: ת"ר [ט]העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניהם נשמטין אחד אחד וקורין אין המת מוטל לפניהם הן יושבין וקורין והוא יושב ודומם הם עומדים ומתפללין והוא עומד ומצדיק עליו את הדין ואומר רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת ממני אחד מני אלף יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתגדור פרצותינו ופרצות כל עמך בית ישראל ברחמים אמר אביי [י]לא מבעי ליה לאינש למימר הכי [מ]דארשב"ל וכן תנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן [נ]ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר [3]כמעט כסדום היינו מאי אהדר להו נביא שמעו דבר ה' קציני סדום: קברו את המת וחזרו וכו': אם יכולים להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד או פסוק אחד לא ורמינהו קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור אפילו פרק אחד או פסוק אחד הכי נמי קאמר [כ]אם יכולין להתחיל ולגמור אפי' פרק אחד או אפילו פסוק אחד עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו:

העומדים

ואי ס"ד דלא ידעי. אין מבינין כלום אלא לצערא דגופא: **המספר אחר המת.** בגנותו של מת אחר מיתתו: **קניא מטללא.** קנה גדול וכבד נפל מן הגג: **טללא.** גג: **ארנקא דמוחיה.** כיס שהמוח מונח בו: **והמטים עקלקלותם.** לעיל מיניה כתיב הטיבה ה' לטובים וסמיך ליה והמטים עקלקלותם והמכריעים את חובותם יותר על זכיותם להטותם לכף חובה: **יוליכם ה' את פועלי האון.** לגיהנם: **בכ"ד מקומות.** השתא משמע מצינו שנדו חכמים בני אדם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלא נשאו כבוד לרבם: **הוא היה אומר.** עקביא בן מהללאל במסכת עדיות: **אין משקין.** אם קינא לה בעלה ונסתרה: **לא את הגיורת.** דבני ישראל אמור בפרשה (במדבר ה) פרט לאשת גר ועבד משוחרר: **בכרכמית.** כך שמה או על שם מקומה: **דוגמא השקוה.** על שהיו (א) דומים להם הם השקוה שהיו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב כדאמרינן בגיטין בפרק הנזקין (דף נז:): **ר' יהודה.** פליג אדלעיל דקתני שנדו את עקביא: **שאין עזרה ננעלת.** בפרק ה' דפסחים (דף סד:) שהיו שערי העזרה ננעלים כששוחטין פסחים של כל כת וכת שהפסח נשחט בג' כתות: **על כל אדם בישראל.** כלומר כשהיתה ננעלת עליהם והיינו כשנתמלאה פה לפה לא היה בכולם אדם חשוב בחכמה ויראת חטא כעקביא: **אלעזר בן חנוך שפקפק.** זילזל והיינו נמי לכבוד הרב שעבר ע"פ הגוזרים על הידים: **אלמלא חוני אתה.** שילא שמך בגדולה ובחשיבות: **צריך אתה להתנדות.** לפי שהטריח לפני המקום על עסק גשמים לא כך שאלתי כמה פעמים וכבוד המקום כבוד הרב הוא: **מתחטא.** לשון חוטא. נקל בלבו לחטוא לאביו ולהטריחו על תאותו: **מקולסים.** צלויים כשהן שלמין ותולין כרעיהן וקרסוליהן וקרביהם סביבותן בשפוד. ועל שם כך קורהו מקולס שהוא לשון מזויין כדמתרגם וכובע נחושת על ראשו (שמואל א יז) וקולסא דנחשא: **בלילי פסחים.** זכר לפסח שצלוהו שלם שנאמר בו על כרעיו ועל קרבו (שמות יב) כלומר עם כרעיו ועם קרבו: **גוזרני עליך נדוי.** והיינו נמי לכבוד הרב שאסרו חכמים את הדבר לפי שהוא קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ שהרואה סבור שהקדישו לשם פסח: **חתכו חוליות.** תנור של חרס שהוא עשוי ככלי ומטלטל ותחלת ברייתו מן הטיט ומצרפו בכבשן כשאר קדרות ואם נטמא הצריכו הכתוב נתיצה ואם נתצו בענין זה שחתכו סביב סביב כחוליות עגולות וחזר וחיברו בטיט של חול בין חוליא לחוליא רבי אליעזר מטהר עולמית שאינו עוד ככלי חרס שלא נצרף בכבשן וחכמים מטמאין: **עכנאי.** כנחש זה שכורך עצמו בעגולה: **כל טהרות.** שנעשו בתנור זה או שנגעו באוירו והיה ר' אליעזר מטהרן והם שרפום: **וברכוהו.** לפי שהרבה מאד לחלוק בדבר זה כדאמרינן בבבא מציעא בפרק הזהב (דף נט:): **נדוי במתני' לא תנן.** הא דברכוהו בברייתא הוא דתני לה: **מדמה מילתא למילתא.** כל מקום שראה במתניתין שנחלק היחיד על הרבים מחלוקת גדולה או אחד מן החכמים שמדבר קשה כנגד גדול הימנו אומר ראוי היה כאן נדוי: **אין מוציאין את המת.** לקברו: **סמוך לקריאת שמע.** לפי שמתבטלין מן הקריאה: **אין המת מוטל לפניהם.** שהמת בבית אחר והם מספידין אותו כאן. ויש מפרשין שנתון לצד אחר: **והוא יושב ודומם.** האבל: **למימר הכי.** לא נפרעת ממני דמשמע הפרע:

הרואה

אפי' בשעה ששלום על ישראל. והיינו לאחר מיתתו דלא אתו לאנצויי בהדי המספרים בגנותם מהכא משמע דאיירי לאחר מיתה: **דוגמא** השקוה. פרש"י לפי שהיתה גיורת כמותם שהיו גרים וכן משמע בירושלמי דמועד קטן (פ"ג) מהו דוגמא דכוות'. בערוך פירש [ס]דוגמא השקוה מי צבע אבל לא היו מרים ממש ולא מחקו התורה עליה אלא לירא' אותה:

מלגגין

מסורת הש"ס

א) [פי' אחרי מטתן לשון הטייה הוא כלומר נטה מדרך הישרה וכדקתני לקמן דבי רבי ישמעאל אם ראית ת"ח כו' שודאי עשה תשובה לפיכך אסור לספר בזה ערוך ערך אחר בשם ר"ח], ב) עדיות פ"ה מ"ו, ג) שם פסחים סד:, ד) שם מ"ק טו., ה) תענית דף יט., ו) [עי' פירש"י דהכא אמנם במשנה דתענית לא פי' כלום אלא הנקרא פורפיים בלע"ז אכן במנחות סו: כתב רש"י ד"ה ונתחטא נטייל כמו בן מתחטא לפניו אביו ע"כ אבל בבכורות נז: כתב רש"י סד"ה והכתיב נתחטא לשון ירידה והבירו במס' תענית בן המתחטא לפני אביו ע"כ ודע דהרע"ב מ"ח פ"ג דתענית כתב מתחטא מתגעגע וכתב התוי"ט דלשון ארמית היא כמ"ש בערוך כי הילדים רכים ת"י ארוס טליא מתטיין], ז) פסחים נג. ע"ש ביצה כג. ע"ש תוספתא שם פ"ב הי"א, ח) [עירובין נג. מנחות לא: כתובות קט.], ט) עדיות פ"ז מ"ז כלים פ"ה מ"י ב"מ נט., י) [ב"מ דף נט:], כ) שמחות פ"י, ל) [שבת דף נא. קמב: פסחים קי. מו"ק יא: יב. מגילה כב: כתובות נב: פו. ב"מ עג. מס' ע"ג ח: כח. מח: חולין קלד:], מ) לקמן ס. כתובות ח:, ס) [בשם רב האי גאון והערוך גרס דוכמא ופי' כפירש"י ע"ש ערך דגם],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דוגמא השקוה על שהיו הם דומין לה השקוה:

גליון הש"ס

גמ' ואר"י מאי קראה שנא' כמעט בסדום. עיין מו"ק דף יח ע"א תוס' ד"ה ואסתייעא:

רב נסים גאון

מעשה בתודוס איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול גדיי' מקולסים בלילי פסחים. גרסינן במסכת פסחים בפ' מקום שנהגו (ד' נג) איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעלי אגרופים הוה תא שמע את זו דרש תודוס איש רומי כו' שמע מינה גברא רבה הוה שמע מינה ר' יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים הוה דאמר ר' יוחנן כל המטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ובגמרא דבני מערבא (מו"ק פ"ג ה"א) אמרי מהו תודוס אמר ר' חנינא דהוה משלח פרנסתן דרבנן: **חתכו** חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאין וזהו תנורו של עכנאי ואמר רב יהודה אמר שמואל למה נקרא שמו עכנאי שהקיפוהו דברים כעכנא וטימאוהו. איתה מיפרשא בבבא מציעא בפרק הזהב (דף נט) ומי שלא עיין בה לשם אינה מתפרשת לו מיכן לפי שלא הוזכר ממנה כאן אלא כפי הצורך בענין נמנו ובירכוהו בלבד וכלל המעשה כולו לשם פירשוהו ולפי שהוא קשה ומשתבשין בפירושה ישר בעיני לפרש תורף דבריה בקיצור כפי שלמדתי מדברי אדוננו האיי גאון ז"ל החלוקה היתה בין ר' אליעזר והחכמים חבריו בתנור שנעשה חוליות של טיט מתחלתו ואחר כן הניחו אותן החוליות אחת על גבי חברתה עד שנגמר התנור ועמד על מתכונתו וכשהיו מרכיבין החוליות אחת על גבי חברתה היו נותנין חול בנתים סבר ר' אליעזר כי זה התנור הואיל והחול נתון בין כל חוליא וחוליא וכשמבקש אדם לפורקו ולהחזירו חוליות כמו שהיה מתחלה יכול הוא לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו ולא נצמדו זו לזו ולפיכך יהא דינו עכשיו בשעה שהוא מוקם כדין שהיה לחוליות שלו קודם הקמתו ואם נפל באוירו של זה התנור שרץ אינו מטמא ולא יהא דינו כדין התנור שחוליותיו מצומדין ומדובקין זו בזו שאמר בו הכתוב (ויקרא יא) תנור וכירים יותץ והחכמים החולקים עליו לא היה אצלם הפרש בין נתן חול בין החוליות שלו בין לא נתן אלא בין כך ובין כך טמא הוא אצלם כדין שאר כלי חרש שמיטמאין מאוירן והיו דנין כנגד ר' אליעזר על זה הדבר ונשאו ונתנו בה הרבה ורצה ר' אליעזר להביא ראיה לדבריו ולסייעם מדרך שהיא נוהגת כמנהג סימנים וראיות והיא מדמית למעשה מופת ולא קיבלום החכמים ולא נתקיימו אצלם לפי שכן דרכו של עולם להתנהג בכיוצא בהן ולפיכך אמרו לו אין מביאין ראיה מן החרוב אין מביאין ראיה מאמת המים כלומר כי אין בזה דבר שהוא סותר למנהגו של עולם ומשנה סדרי בראשית כדי שיהא לך לראיה אלא לעולם אין ההלכה מתקיימת אלא לפי מה שנתברר מן הקבלה של מרובין והיינו דברי חכמים ובגמרא דאלו מגלחים דבני מערבא (הלכה א) הזכירו זה המעשה ואמרו כל הלין שבחא ולית הלכתא כר' אליעזר אמר ר' חנינא משנתנה לא נתנה אלא אחרי רבים להטות ולית לר' אליעזר ידע שאחרי רבים להטות לא הקפיד אלא על ידי ששרפו טהרותיו בפניו פירוש עכנה נקבה של נחשים וזה שנתכוונו לדמותן לדברים בעכנה מפני שהקיפו דבריהן עליו בראיות ברורות שאין עליהן פירכא והתקיפו עליו באתקפות מחוורות ששוברין דבריו ולא מצא מהן מנוס כעכנה זו שאם מקפת על שום דבר וסוגרת עליו לא יהיה לו ממנה מפלט ודכוותה התם בבבא קמא בפרק הגוזל בתרא (דף קיז) עכנה עכנה (פתחי) [פתח] פיך ויכנס הרב אצל

עין משפט נר מצוה

ט א מיי' פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה יד טוש"ע יו"ד סימן שלד סעיף מג:

י ב מיי' שם והלכה יב טוש"ע יו"ד סימן רמג סעיף ז ובסימן שלד סעיף מז:

יא ג מיי' פ"ב מהלכות סוטה הלכה ו:

יב ד מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה י"ט [ופ"ו מהל' תלמוד תורה הל' יד ועי' בכ"מ] סמג עשין כז טור שו"ע או"ח סי' קנח סעיף ט:

יג ה מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה ד טוש"ע יו"ד סימן שלד סעיף ג:

יד ו מיי' פ"ח מהלכות חמץ ומצה הלכה יא טוש"ע או"ח סימן תעו סעיף א:

טו ז מיי' פט"ז מהלכות כלים הלכה ה:

טז ח מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן עב סעיף ג טור שו"ע יו"ד סימן שנח סעיף ג:

יז ט מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' עב סעיף ג [וביו"ד סימן שד"מ סעיף יב]:

י [רמ"א בהגה' שו"ע יו"ד סי' שעו סעיף ב]:

יח כ מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

1. וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:
תהלים קכה ה

2. יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ:
משלי כג כה

3. לוּלֵי יְיָ צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ: שִׁמְעוּ דְבַר יְיָ קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה:
ישעיהו א ט-י

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

המספר אחר מטתן של תלמידי חכמים. פי' אחר מטתן, לשון הטייה הוא כלומר נטה מדרך הישרה, וכדתנא דבי רבי ישמעאל אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שודאי חזר בו ועשה תשובה לפיכך אסור לספר בזה. ואסיקנא הני מילי בעבירת הגוף אבל בגזלת ממון עד שיחזיר לבעליו. **והמגים דעתו כלפי מעלה.** פי', שטורח להקב"ה יותר מדאי ועובר הוא ומזלזל בדברי חכמים שאמרו לא נכון לעשות כן, כההוא מעשה דרבא דפרק חסידים מי איכא דמיטרח קמי שמיא כולי האי, למחר אשכחיה לפורייה דמרשם בסכיני. ועוד אתה הטרחת תאנה להוציא פירות בלא זמנה. **ואמר להם דוגמא השקוה.** ס"א דוכמא, פי' גרים שכמותה השקוה, כלומר שמעיה ואבטליון שבאו מטיפת גרים, הן השקו גיורת להראות שהן חשובין כישראל ונמצאו מזלזלין בכבודן. [**אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נדוי וכו'**. תוספתא: שהיו קורין אותן פסחים, ואמרו לו שהמאכיל לישראל כעין קדשים בחוץ בר נדוי הוא]. **חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, ר' אלעזר מטהר.** פי', חתכו לתנור חליות [לרחבו] ונתן חול בין חוליא לחוליא כדי שלא תדבק חוליא עם חברתה ויחלים התנור. ר"א מטהר, כלומר מאחר שהחול בין חוליא לחוליא אינן מדובקות לעולם, ורואין אותן כאלו מפורדות הן ואינו תנור כלל, וחכמים מטמאין קסברי השתא מיהת תנור הוא וכלי הוא דהא לא איפרדו חוליותיו ומשמש כדרכו. **וזהו תנורו של עכנאי.** שהקיפוהו הלכות כעכנא זו וברכוהו על אשר חלק על דברי רבים שנמצא כאלו זלזלם. ואסיקנא ר' יהושע לא בעי לשון נדוי מפורש במשנתנו, אלא מדמי מילתא למילתא, ומשכח עשרים וארבעה. ר' אלעזר לא מדמי אלא בעי נדוי מפורש במשנתינו ולא אשכח אלא תלתא. **אמר אביי לא מבעי ליה לאינש למימר הכי.** ולא יאמר לא נפרעת ממני אחת מני אלף, דקימא לן אל יפתח אדם את פיו לשטן מילתא הוא.